

2-8.9.2024.

THEATRE ТЕАТАР

НА РАСКРШЋУ
AT THE CROSSROADS

№1

уторак

3. септембар • 2024. година

ХРОНИКА ФЕСТИВАЛА

ГРАД НОВИ САД

НАЦИОНАЛНО ТЕАТРАЛНО ПОЗОРИШТЕ

ПОДРЖАЛИ

ФЕСТИВАЛ ДРАМЕ И ПОЗОРИШТА БАЛКАНСКОГ КУЛТУРНОГ ПРОСТОРА | FESTIVAL OF DRAMA AND THEATER OF THE BALKAN CULTURAL SPACE

Dominik Smole

Antigona

Представом „АНТИГОНА” почео је 5. Фестивал драме и позоришта „Театар на раскршћу”

АТМОСФЕРА СА ОТВАРАЊА

ОКРУГЛИ СТО

Јована Станковић:

Антигона без Антигоне

Пред почетак 5. Театра на раскршћу, у фоајеу је уприличено обраћање директора Народног позоришта Ниш Спасоја Ж. Миловановића, Драгослава Павловића, градоначелника Ниша, као и Николе Селаковића, министра културе Републике Србије. И градоначелник и министар су истакли значај позоришног фестивала Театар на раскршћу баш због тога што је међународног карактера, односно то обухвата читав балкански културни простор и то у граду који је заиста својеврсна балканска раскрсница.

Фестивал је свечано и званично отворио глумац Дејан Лилић, члан Савета фестивала.

Прва представа у такмичарском програму фестивала била је *Антигона* Доминика Смолеа у режији Луке Марцена, а у продукцији Словеначког народног гледалишча Нова Горица из Словеније.

Модераторка округлог стола критике Оливера Милошевић разговор је започела рекавши да је ово текст који је написан 1960. године и да је то заправо једна поетска драма инспирисана Софоклеовом Антигоном,

која кроз ту причу говори о времену тадашњем, а ова представа има намеру да говори о времену садашњем.

Овај текст намеће тај мир који се пропагира од самог почетка, коме се тежи, а реди-тељски постоји аристократска суздржаност и сведеност, истакла је Јелена Поповић, драматуршкиња и додала да је она видела један моменат модерног живота који нам не дозвољава да имамо емоције, да имамо острашћеност, већ смо отуђени, а без обзира на смиреност ансамбла у игри, емоције су видљиве и осећају се.

Миливоје Млађеновић, театролог, истакао је да је Доминик Смоле, с обзиром на његов стваралачки опус и бројне студије које су о његовим делима написане, један светски писац. Његов драмски текст је крцат универзалним исказима које треба бележити, памтити будући да нас са сцене засипа бујица његових мудрости. Лука Марцен је успео да на прави начин артикулише управо ту еруптивну снагу Смолеовог драмског писма и да направи једну партитуру за глумачку симфонију.

Дејан Петковић, театролог, је подвукао да је јако битно што се ова представа играла на почетку овог фестивала, будући да она преиспитује одговорност појединца у свету у тренутку када ми не знамо колико има непокопаних у појасу Газе и на украјинском ратишту и да то одсуство Антигоне није само у грађанској драми, већ је оно суштински проблем данашње цивилизације.

Милан Мађарев, театролог, је рекао да му се чини да је овде Антигона заправо стално присутна. Идеја о побуни у овој представи није Антигонова идеја, него потиче од Исмене и она постаје нека врста пратње тој сопственој идеји. Њих две траже мртво тело тог свог брата, а видимо чисту одећу на Исмени и ми схватамо да се она баш не претеже од тог посла. Креонт и Тиресија препознају да то нису мисли Исмене, него да су мисли Антигоне. И Паж, за коју је глумица истакла да је невина и чиста, је ипак убица, јер на сцени убија стражара, што је доказ да су сви прљавих и крвавих руку.

Мирјам Дрновшчек:

Срце никада не лаже јер кроз њега душа говори

Први пут на *Театру на раскрићу* је изведена једна представа из Словеније, а ту част “пробијања леда” имало је Словенско народно гледалиште из Нове Горице. Други, страни језик, показало се много пута, није баријера у позоришту, већ додатни изазов и можда прилика за откривање нових поука и порука, а позоришна публика у Нишу сложиће се да слованчки језик није нешто страно или далеко. Нарочито ако на даскама видимо добро познату борбу за оно што морално, етички и што прија души и срцу.

Таква је *Антигона* театра из Нове Горице чија је управница Мирјам Дрновшчек, добро познато име у позоришној уметности Словеније. Идеја *Театра на раскрићу* је, сматра Мирјам Дрновшчек, добра и за позориште и за уметност.

- Сваки позоришни фестивал је веома важан, јер публици доноси свеж увид у позоришно стваралаштво ван свог локалног окружења, а истовремено – ако је позориште одраз живота – и увид у шира друштвена збивања. Наравно, позориште не нуди одговоре, али отвара питања и размисљања, која остали медији у

ери неолибералног капитализма све више сужавају ка слепом конзумеризму и потрази за срећом тамо где је човек никада неће наћи, тј. у новцу и материјалним стварима. Фестивал доноси управо супротно, доноси дружење, размисљање и креирање идеја, кроз које се изнова и изнова рађа нешто лепо, што нас изнутра прави богатије - сматра Мирјам Дрновшчек.

Једна од идеја овог фестивала који сада има своје пето издање јесте повезивање позоришта из различитих градова и земаља, а то је добро за развој позоришне уметности, сматра Дрновшчек.

- Ово је одлична идеја, јер фестивал омогућава не само сусрет и сучељавање различитих концепата извођења, већ и рефлексију позоришног стваралаштва, које је потребно сваком позоришту и сваком ствараоцу - каже управница словеначког театра.

Иако постоје супротне тероције, Мирјам Дрновшчек сматра да грчким трагедијама можемо приступити модерним схватањима.

- Мислим да се, нажалост, човек из историје ништа не учи, можда и зато што имамо

„кратко“ памћење. Лично мислим да када бисмо више пажње обраћали на искуства из прошлости, данас би у свету било мање терора и патње. Док човек не буде у стању да промени своје обрасце понашања, историја ће се понављати. Могли бисмо много да научимо из грчких трагедија, тако да их морамо ставити на позорницу изнова и изнова - сматра Мирјам Дрновшчек.

Постоји много Антигона данас, истиче Мирјам, као и борба против земаљских закона који нису у складу са оним неписаним законима, који се осећају душом.

- Понављам, нажалост, из историје се ништа не учи. Понављамо исте грешке јер пратимо превише ума, који увек делује из ега, а недовољно нашег срца. Срце никада не лаже јер кроз њега душа говори - закључује Мирјам Дрновшчек.

Душа је говорила и са сцене Народног позоришта у Нишу кроз представу *Антигона*. А душа, нарочито последњих деценија, има много тога да каже, срце да пренесе, а остаје нам да се надамо да има ко да чује.

Љубица Јоцић

Лука Марцен:

Различити жанрови захтевају различите приступе и захтевају да сваки пут развијamo и откривamo ново ја

Лука Марцен је млади словеначки редитељ, који је рођен у Цељу, а данас режира широ Словеније. Иако је првобитно уписао студије филозофије и компаративне књижевности, ипак је завршио позоришну режију на Академији за позориште, радио, филм и телевизију. Сараивао је са великим редитељским именима, а његова представа *Антигона* у продукцији Словеначког народног гледалишча отворила је пети *Teatar na ras krihu*. Са Луком смо разговарали управо о овој представи, али и о његовом ангажовању у позоришту уопште.

1. Ваша представа Антигона у продукцији Словеначког народног гледалишча Нова Горица ове године отвара 5. фестивал Театар на раскриху. Како је изгледао процес рада на овој представи?

Заиста сам веома срећан и почаствован што имамо прилику да радимо са Антигоном Доминика Смолеа. Мислим да је ова представа једна од најбољих драма икада написаних у Словенији или можда најбоља. То није само реинтерпретација старе грчке игре и античког митоса, већ је само по себи ремек-дело. У овој представи Смоле размишља о модерном друштву и модерном облику породице и поставља питања о моћи, суровости, али и о љубави. Представа је одговор на питања братског рата између Словенаца у Другом светском рату, који и данас дели наше друштво. У нашем сценском постављању фокусирамо се на питање породице, опортунизма и опстанка, у тренутку када се чини веома важним изабрати страну, чак и ако је не разумемо. Дакле, наше читање Антигоне одвија се негде између домаће трпезарије и неке врсте прославе победе коју нисмо извојевали.

2. Шта вам је било најважније да допре до публике док сте радили на представи Антигона?

За разлику од Софокла, Смолеова Антигона се више не буни против ауторитативног вође, већ је суштина њеног деловања да прати своју

свест, систем вредности у који чврсто и бескомпромисно верује – без обзира на позиве својих најближих, гласине или мишљење народа. Владара. Антигону не руководи сукоб, конфронтација, већ њена чврста кичма у остваривању својих идеала. У Смолеовој драми Антигона је физички одсутна, тебанска заједница само посматра њене поступке, што помаже аутору да истакне проблем друштвеног и политичког прагматизма, опортунизма и апатије. И овим се – не мање радикално – обраћа и нашем времену.

Својом безграничном вољом и високим моралним ставом, Антигона данас све више постаје нешто непостојеће, недокучиво, неподношљиво. Она више није неко кога бисмо могли поништити, преобратити или чак елиминисати. Антигона није само мит на који можемо заборавити, Антигона је наша лоша свест која нас вреба, увек негде иза наших леђа, колико год пута покушавали да је негирамо. Антигона нас подсећа на сваку прилику када је требало да нешто предузмемо, а нисмо, подсећа на наше свакодневне прагматизме, велике и мале опортунизме, друштвени конформизам у коме смо се изгубили, страхове који нас спречавају да истрајемо, сваки тренутак када заборавимо наше сопствено ја.

3. Каква је веза између оригиналног дела и ваше потребе да се креативно изразите?

Немам проблем да изразим себе или своје време речима неког другог. Наш посао или посао позоришта је да пронађемо начин да се изразимо туђим речима. Поготово ако можемо да радимо са таквим ремек-делом као што је Смолеова драма.

Зато смо на почетку нашег путовања одлучили да нећемо мењати ни реч у представи. Наравно, скратили смо и радили неко измештање у тексту, али нисмо ништа додали. Верујемо да та игра довољно моћно говори сама за себе.

Можда је највећа промена била промена перспективе читања. Обично сви редитељи Антигону читају као политичку представу, судску драму или као поетску представу без везе са стварним. Читао сам ову драму снажно као породичну драму, као малу представу која се свако вече одвија у свакој трпезарији. Ликови нису само политички противници, већ много ближи. Ово мења ситуације и чини их много тежим.

4. Реците нам нешто више о свом редитељском искуству, да ли имате омиљени пројекат или представу на којој сте радили?

Студије на љубљанској Академији за позориште, радио, филм и телевизију завршио сам 2020. године у класи ментора Матјажа Зупанчича и Матјажа Трибушона. Имао сам велику срећу да имам много прилика да радим са различитим словеначким позориштима и радим на веома различитим пројектима. Режирао сам представе за децу, комедије, класике и адаптације романа. Разноликост пројеката ми је веома важна, јер верујем да ме свака нова прича тера да тражим нову стратегију постављања драмског текста.

Од факултетских година до сада, такође сам се доста научио из процеса на којима сам био асистент редитеља. Као асистент редитеља радио сам са реномираним позоришним редитељима - Јанезом Пипаном, Александром Поповским, Ивицом Буљаном и Паолом Мађелијем.

Такође сарађујем са Словеначким националним радиом у продукцији радио драма и читања књижевности.

5. Који је ваш савет или смерница за младе редитеље и уметнике уопште?

Ово је веома изазовно питање. Мислим да је најважније да сваки конституционалиста дозволи себи да остане свој. Истовремено, да пробамо што више различитих ствари. Различити жанрови захтевају различите приступе и захтевају да сваки пут развијamo и откривamo ново ја.

РЕЧ КРИТИКЕ

АНТИГОНА

СЛОВЕНСКО НАРОДНО ГЛЕДАЛИШЧЕ НОВА ГОРИЦА
(Словенија)

ОДСУСТВО ПРИСУТНОГ ИЛИ СЕНКА АНТИГОНЕ

Настао 1960. године из пера једног од водећих савремених словеначких драматичара, Доминика Смолеа, текст “Антигоне”, чију смо интерпетацију прве фестивалске вечери гледали у извођењу Словенског народног гледалишча из Нове Горице, није само рекреација чувеног Софокловог дела, већ дубоко преиспитивање личне и колективне одговорности у временима које називамо преломним, када шекспировски речено историја “испада из зглоба”.

Настао у време хладноратовских тензија, комад уводи једну новину која му даје потпуни оквир, а то је физичко одсуство лика Антигоне и његово тематизовање искључиво на нивоу говорне радње. Ово представу чини затвореном формом у којој ликови играју своје оригинале у непрекидном преиспитивању. Рат се управо завршио, а непокопана тела постају изазовни терет новим властима, самим тим и друштву

које је у међувремену изгубило самобитност и моћ расуђивања. Радња је измештена из античког полиса у амбијент грађанске породице и одвија се по дијалогској периферији сведене догађајности, али богатог интроспективног потенцијала, где су бројни аспекти позоришне презентације, чини се, свесно потиснути, не би ли се створила атмосфера циркуларног појављивања зла, тако својствене логици ратне деструкције, која и данас као да се јавља у одређеним временским интервалима између којих тече свакодневни живот. Зато нема пуно емоција, нити наглашене емфазе у игри, а централни лик, који сублимира искуство митске хероине и њених порива да стане у одбрану људских почела и друштвених обзира према жртвама рата јесте Исмена (Арна Хаџиалевић), из које проговарају сви потиснути лични и колективни сукоби, али и непристајање на млаку аутократију и недопустиву равнодушност власти. Хладног и незаинтересованог Креонта игра Блаж Валич, а његовог инфантилно еуфоричног сина Хемона, Антигониног вереника – Јуре Копушар. Ова два лика грађена су потпуно различито, а у представи имају исту функцију – релативизацију сваког напора да се у друштво врати владавина разума и етичких начела. Међу вољом и разумом ликова делује

рационални и цинични Тиресија (Бине Матох), у стилу савремених саветника моћника на власти, или владара из сенке, свеједно.

У представи прилично уједначеног ритма и суспрегнуте догађајности, у тренутку преломном за даље одвијање радње (или прецизније, односа међу ликовима на сцени), редитељ Лука Марцен “освештавањем кулиса” посеже за једном врстом дезилузионистичког прекида радње. Сцена бива деконпонована пред гледаоцима, грађанска соба раставља се да би се ликови обрели у много неконвенционалнијем простору физкултурне дворане, у којој се слави, али и довршава оно што није ни започето – не нуди се одговор на дилему хоће ли Полиник бити сахрањен по устаљеном обреду, хоће ли се богови вратити у срушени полис међу људе и њихове судбине. Након Исмениног убиства гласника, који је био својеврсна спона између духа неприсутне Антигоне и сценски активних ликова, и ова дилема је разрешена. Представа “Антигона” Словенског народног гледалишча не нуди одговоре на питања које сама поставља. По сценском усмерењу, стилу игре и редитељском виђењу драматуршког предлошка Доминика Смолеа, то јој није ни био задатак.

Дејан Пејковић

РЕЧ КРИТИКЕ

АНТИГОНА

СЛОВЕНСКО НАРОДНО ГЛЕДАЛИШЧЕ НОВА ГОРИЦА
(Словенија)

СМУТНА ВРЕМЕНА И ПОТРАГА ЗА СМИСЛОМ

Антигона Доминик Смоле, режија Лука Марцен, Словенско народно гледалишче Нова Горица

Антигона Доминика Смолеа писана је шездесетих година прошлог века као поетска драма. Лука Марцен је смешта у простор влажне, запуштене куће у време након Другог светског рата (сценографија Бранко Хојник), мада то време може бити време након сваког рата (сада близу нас туђи њих неколико, поменимо само Палестину и Украјину), смутно је потонуло у мирис крви и оружја.

Смолеова *Антигона* се дешава у њеном физичком одсуству. Други су ту, Антигону не видимо на сцени, него преко

Пажа (Лара Фортуна), гласника који у себи носи невиност детета, чујемо шта се са њом дешава. Антигона је у свом одсуству застрашујуће присутна, у свом одсуству она поставља оквир драми. Марцен режира савремену драму која указује на позицију човека који одлуке доноси док се сам урушава ког представљају Исмена (Арна Хаџиалевић) и владар попут Креонта (Блаж Валич), чија је власт лишена страсти, али је пуна безвољности и готово депресије... Драматургија ове представе отворена је на више поља (Ана Кржишник Блажица), док музика Митје Врховника Смрекара прати ритам приче која је попут загушеног крика који се гуши у смутњама, тек се негде, некад кроз звук и пасаже који говоре о птицама чује вапај жедног у пустињи, иначе је и тај вапај загушен буком света чији смо део.

Представа Антигона нам покушава указати на потребу да наш живот има смисао и да човек има право да се истински и што је потпуније могуће

у њему реализује, на шта заборављамо послушно гушећи своју аутентичност.

Најша Гвозденовић

РЕЧ КРИТИКЕ

АНТИГОНА

СЛОВЕНСКО НАРОДНО ГЛЕДАЛИШЧЕ НОВА ГОРИЦА
(Словенија)

АУТОКРАТИЈА КАО ПОЛИТИЧКА ИГРА

(О представы „Антигона“ по драми Доминика Смолеа у продукцији Словенској народној позоришты из Нове Горице, у режији Луке Марцена. Главне улоге: Арна Хаџиалевић, Блаж Валич, Јуре Коџушар, Алеш Валич, Лара Форшунa, Горазд Јакомини)

Модерно читање мита о Антигони буди много аспеката референтних на данашња политичка збивања и њихов утицај на цивилизацијска кретања. Интерпретација Доминика Смолеа је политичка констелација овог мита где је специфичност у одсутности Антигоне као лика у драми. Када читате драму питате се где је Антигона, а када гледате мудру претставу Луке Марцена питате се где је држава. Овај врло компактни и органични редитељски концепт отвара ране савремене политичке инсинуантности, као и

дисторзије транзитивних друштва, а највише лоше и смртоносне игре са демократијом. Ова представа нам на увид доноси фрагилног Креонта, манипулативног Тиресију, озлојеђену Исмену и безобразног Хемона, констелацију државног апарата где за Антигону нема места, јер Антигона је херој, а прави хероји су одавно и преурањено мртви и само се говори о њима у памфлетима и тихим сећањима када аутократе мучи брига савести. Овде Доминик Смоле поставља питање о несхрањеном Полинику као и Софокле, али на један врло минуциозан начин у Кренотовој потрази за „смилом државе“. У режији Луке Марцена Полиник је схрањен, али то није важно јер код Смолеа Креонт не зна шта би радио с тиме. А наше се човечанство сећа Моцарта који исто није схрањен како треба, него је бачен у колективну гробницу. И Лука Марцен и глумци који играју консеквентно до краја говоре да на крају крајева није уопште важно да ли је Полиник схрањен, зато што у великом броју колективних гробница по свету трону душе оних који су погинули за идеале. Ова „Антигона“ и у свом драматуршком језгру, а и у сржи редитељске концепције нема

идеала. Зато је и Исмена у дубокој недоумици. Оно што остаје од људскости и части скупило се у лику Пажа којег глуми девојка, а која на сцени доноси дах Антигоне и њене мисли, или у неку руку интерпретацију њених мисли. Говорећи о части и посвећености, имамо у виду да њихово губљење у транзитивним друштвима, као и у комунистичким манипулативним окружењима (овде имамо у виду да је комад написан у најцрњем комунизму на почетку шездесетих година када су људи једноставно нестајали са лица земље) одступа место „леgitимној“ социјалној хипокризији која, с друге стране, рађа умишљену первертност практикувану *lege artis* са стране друштвених конструктора.

Аутократија више није у моди. Лажне информације и социјалне мреже продуцирају друштвену „одговорност“ као хедонистички мени на столу вулгарних и необразованих мастодонта. Драма Доминика Смолеа и представа Луке Марцена и глумаца позоришта из Нове Горице упозоравају на све то. Као и на јеку надлазеће духовне глувости и немости.

Сашо Ојеновски

Приредила Јана Савић:

УТИСЦИ

Деловало је интересно и добра је идеја да се античка трагедија смести у грађанску драму. Сама идеја је океј и има простора за то.

Свака част! Позориште је приказало најбоље што може и те античке представе су нешто што је тешко приказати модерној публици, а они су то успели. Надам се да ће до краја овај фестивал бити у том тону. Ово је најбољи културни догађај у Нишу.

ПУБЛИКЕ

Мени је јако занимљиво што се главни лик Антигона не појављује ни у једној сцени, ни у једном тренутку, то ми је баш привукло пажњу. Прво ми је сметало, а онда ми је после било симпатично јер до краја се није појавио тај лик. Генерално што се тиче представе, није ми баш најјаснији тренутак зашто је радња смештена баш у постратно време у периоду од пре неких 80 година, тај моменат ми није баш најјаснији. Што се тиче глумачке енергије, мислим да није била на највишем нивоу али је била константна. Могу да кажем да су ме убедили у оно што су причали, али не могу да кажем да сам одушевљена генерално представом. Мало ми је сметало што су слова премала па горе са балкона чак и ми са добрим видом нисмо били у стању да пратимо представу која је на страном језику, али што се тиче представа очекујем од остатка фестивала много више.

Могу да кажем да је ово нешто што до сад није било на Театру на раскршћу, а пратим од првог фестивала, све представе сам гледао и до сад нисмо имали овакву. Свакако да су Словенци донели нешто своје, интересантна ми је њихова глума, како текст ради кроз њих, држи пажњу и интересантно је да један овакав класик видимо у њиховој изведби, знам да је редитељ млад, изабрао је нека занимљива решења тако да су утисци позитивни.

У суштини, занимљиво је било то што је имало превода па су наши људи могли мало да прате словеначки, младе генерације не знају језик, старији, моје генерације су мало заборавили и то што смо знали. Представа је добра. Видим да људи нису баш задовољни драматургијом, то им је фалило, вероватно смо сви били усмерени на читање а не на праћење саме представе. Другачије је кад се гледа филм, а другачије је праћење превода на сцени.

РЕЧ КРИТИКЕ

АНТИГОНА

СЛОВЕНСКО НАРОДНО ГЛЕДАЛИШЧЕ НОВА ГОРИЦА
(Словенија)

ПОСЛЕДЊА ОПОМЕНА

Као љут и разочаран учитељ, Словенско народно гледалишче Нова Горица је прве фестивалске вечери *Театра на раскришћу*, као после великог одмора, на коме су распуштена деца прешла сваку границу, ушло у учионицу, отворило своју Антигону и из те „торбе“ нам истресло много више од критике, поуке и претње.

Не сећам се када ме је последњи пут театар на тако строг, правичан и достојанствен начин натерао да се застидим времена и друштва чији сам део. Без упирања прстом у кривца, *Антигона* редитеља Луке Марцена позива на одговорност све нас, неме посматраче суноврата који већ

деценијама живимо. Гледајући бескрвне, а бескрупулозне ликовне, слушајући тираде о моралу, истини, правди, слободи и миру, у тој стварности препознајем само голу борбу за преживљавање у свету којим влада закон слабијег, хладнијег и инертнијег. Предвођен слојем бескичмењака који негира постојање свега што вреди, и што природно, изискује одрицање и труд, тај свет није остао само на сцени и није нестао након аплауза.

Са каквим су миром глумци из Нове Горице одиграли престашни немир, са каквом су хладноћом угушили све људско што у човеку постоји и све добро што живот може да пружи – породицу, љубав, слободу, истинску срећу стварања онога што ће наша деца желети да бране... Таквом темпераменту представе доследни су и сценографија, костим, музика и покрет. Са те сцене која се за трен ока рашрафи и претвори у гротескну прилику очаја, до нас допире разочарање и онај последњи поглед пред одуста-

јање. Од већ бледе и запрљане зелене која као обрис некадашњег живота доминира у ликовним елементима представе, до краја остају сиве и смеђе нијансе. Антигоне нема. Ни злочина, ни злочинца, ни искушења, ни покајања. Остала је само поетика коју је Доминик Смоле припремио као епитаф за друштво које је имало грандиозне идеје и генијалне планове, а онда се стрмоглавило у провалију сопственог апетита, отелотворену у једном новом, неспособном Креонту (Блаж Валич). Јаловим, као што нам поручује и велика бела рода у углу сцене, као статиста без задатка, реплике и смисла.

Ипак, као трачак наде, и писац и редитељ вешто су издвојили оно једно дете које више и не мора ускликнути да је цар го. То је улога пажа ког тачно и посвећено тумачи Лара Фортуна. То дете је и свако од нас у публици, ко је пожелео да се извини за најстрашнији злочин: немар према животу који нам је поверен...

Јелена Појовић

РЕЧ КРИТИКЕ

АНТИГОНА

СЛОВЕНСКО НАРОДНО ГЛЕДАЛИШЧЕ НОВА ГОРИЦА
(Словенија)

НОВА ПОЕТИКА У КЛАСИЧНОМ ОКВИРУ

(Доминик Смоле: *Антигона*, режија Лука Марцен, Словенско народно гледалишче Нова Горица)

Шездесетих година прошлог века истина о стварности у југословенском друштву, облачена је у рухо античког мита. У југословенској драматургији доминирало је, расклапање, својеврсно стваралачко и аналитичко и ново читање античких митова. То је било раздобље у коме су битни песници у српској литератури (Јован Христић, Велимир Лукић, Миодраг Павловић) проналазили ликове својих углавном поетских драма у античкој књижевности. Такав тренд владао је и у хрватској и словеначкој књижевности (Грегор Стрниша, Дане Зајц, Доминик Смоле, Драго Иванишевић, итд.).

Данас, седам-осам деценија касније, млади словеначки редитељ Лука Марцен драму *Антигона* Доминика Смолеа, која говори о универзалној хероини и њеној побуни против

крутих регула друштвеног система који, увек после рата изразитије, суровије, поништава, гуши оно исконски људско у човеку. Лука Марцен редитељски обликује Смолеов текст као породичну драму, где је породица метафора друштвене заједнице. Изгубљеност, страх, несигурност у поратним временима дуго траје. Упркос свим настојањима да се живот обнови, да „Теба поново бучни живот живи“. И зато, и данас, имајући на уму смрт која се сеје на бојиштима, до гледаоца тако болно, али катарзично, одјекне мисао „С мртвима трговати, прљав је посао“. Али Лука Марцен није хтео да представа о *Антигони* у 21. столећу има обележје идеолошког. И успео је да (у сарадњи са Аном Кржишник Блажица и Роком Андресом) оно неизбежно политичко гурне у други план, а да савременицима исприповеда истину о њима самима и да да неку врсту „упутства“ за живот, у непрестаној борби са силама које оличавају „Велики механизам“.

Томе свакако доприноси и „дводелна“ сценгорафија Бранка Хојника која сугерише историјско време настанка Смолеове драма (трпезарија у првом делу представе као простор породичног окупљања и сала за телесно вежбање у другом делу као простор јавног деловања у коме политичка елита изриче своје ставове о нужности прагматизма). Представа је критика конформизма,

са тежњом да се на стилском плану представе очува доминантна лиричност, цинична поетичност Смолеовог текста. Таква оријентација утиче и на стил глумачке игре (фасцинантно сугестивни Бине Матох као Тиресија, али и тачно артикулисана и обликована говорна радња Арне Хаџиалевић као Антигоне, Блажа Валича као Креонта), усредсређена на носивост мисли, снажну универзалну истину о темељним цивилизацијским питањима, коју садржи Смолеова драма настала потпуном монтажом Софокловог драмског предлошка, разарањем свих седам чинова античке драме и новом организацијом грађе сложене у моћне стихове. Тако је онај суштински део Аристотеловог одређења трагедије као драмског дела у којем јунаци делају а не приповедају, потпуно инвертован. У Смолеовој драми антагонисти приповедају, „оговарају“ дејствовање одсутне протагонисткиње Антигоне (њеном активизму жестоко је супротстављен Исменин прагматизам!). Овај Смолеов обрт, настао педесетих година прошлог века, модеран је поступак спорведен пре свих модерних и постомодерних термилошких одређења. То млади редитељ Марцен веома добро зна и стога пажљиво на сцени ваја нови свет, свет нових етичких начела у старом оквиру.

Миливоје Млађеновић

СТРУЧНИ ТИМ ФЕСТИВАЛА

САВЕТ ФЕСТИВАЛА

Др Душко Љуштина, менаџер у култури
(Загреб, Хрватска)

Василка Бумбарова, театролошкиња
(Софија, Бугарска)

Мр Милош Латинковић, драмски писац и
књижевник (Београд, Србија)

Мр Дејан Лилић, првак Драмског театра
(Скопље, Северна Македонија)

Др Мирослав Радоњић, театролог
(Нови Сад, Србија)

Драгослав Павловић, инжењер
електротехнике, градоначелник Ниша

Доц. мр Спасоје Ж. Миловановић, театролог,
управник Народног позоришта Ниш

СЕЛЕКТОР ФЕСТИВАЛА

Доц. мр Спасоје Ж. Миловановић

СТРУЧНИ ЖИРИ

Проф. др Ненад Новаковић, експерт за
електронске медије и менаџмент у култури
(БиХ)

Дора Ружђак Подолски, редитељка и
професорка (Хрватска)

Душан Ковачевић, глумац и продуцент
(Црна Гора)

Ирена Шаровић, драматуршкиња и
кореографкиња (Србија)

др Милица Бајић Ђуров, сценографкиња и
костимографкиња (Србија)

ЖИРИ НОВИНАРА

Борка Требјешанин, Политика, Београд

Слађана Остојић, ТВ Зона, Ниш

Предраг Шарчевић, Радио Београд, Београд

МОДЕРАТОРКА ОКРУГЛОГ СТОЛА КРИТИКЕ

Оливера Милошевић, новинарка и
театролошкиња, Београд

КРИТИЧАРИ – ОКРУГЛИ СТО КРИТИКЕ

Проф. др Миливоје Млађеновић, писац и
театролог, Сомбор

Др Сашо Огненовски, позоришни критичар,
Битољ

Наташа Гвозденовић, новинарка и
позоришна критичарка, Нови Сад

Јелена Поповић, драматург и педагог, Ниш

Др Дејан Петковић, театролог и аутор, Ниш

НАГРАДЕ

Награда за најбољу представу – 1 награда;

Награда за режију – 1 награда;

Награда за глумачко остварење: 4 награде:

•најбоља женска улога – 1 награда;

•најбоља мушка улога – 1 награда;

•награда за најбољу младу глумицу – 1
награда;

•награда за најбољег младог глумца – 1
награда;

Награда за сценографско остварење – 1
награда;

Награда за костимографско остварење – 1
награда;

Награда за оригиналну
сценску музику – 1 награда;

Награда за сценски покрет – 1 награда;

Награда округлог стола критике – 1 награда;

Специјална награда – 1 награда;

Награда жирија новинара – 1 награда.

БЕСЕДА

Дејан Лилић

Чаролија позоришта

Поштоване даме и господо, драги пријатељи позоришта,

Вечерас се поново налазимо на раскршћу. На раскршћу снова, идеја, уметности и онога што чини саму суштину људског постојања. Са поносом и дубоком захвалношћу отварамо пето издање фестивала **Театар на раскршћу** — фестивала који је много више од културног догађаја. Он је живи доказ да уметност не познаје границе, да је позориште место где се људи, упркос свим разликама, срећу и препознају једни друге.

Позориште нас подсећа на оно што је суштинско, на оно што чини да будемо људи. Оно је огледало у којем се огледа истина, често болна, али неопходна. Свака представа је мала прича која одражава универзалне вредности и дилеме с којима се сви суочавамо. Наша раскршћа нису само географска или културна, она су и унутрашња, морална, егзистенцијална. И управо на тим раскршћима настаје позориште које нас све повезује.

Ово није само место где долазимо да бисмо гледали представе. Ово је место где долазимо да бисмо се пронашли, да бисмо чули своје најдубље мисли, страхове, наде. Ово је место где се светлост позорнице не завршава на сцени, већ даље осветљава наше животе и наш свет.

Пето издање овог фестивала носи са собом тежину и лепоте претходних година, али и одговорност према будућности. Свака изведена представа, сваки аплауз, свака суза или осмех публике, део су тог пута којим ходамо заједно. Јер нас томе и позориште учи — да нисмо сами, да смо сви део једне велике приче.

Вечерас, захваљујући преданом раду организатора, уметника и свих вас, имамо прилику да се поново повежемо са оним најбољим у нама.

Хвала свим учесницима, свима који су веровали у овај фестивал и који су својим радом омогућили да **Театар на раскршћу** настави да расте и инспирише и да постане место где се стварност и машта преплићу.

Ово није само почетак још једног фестивала. Ово је позив свима нама да станемо, да размислимо, да се подсетимо на оно што је заиста важно. Нека нас позориште, у својој суровој искрености и прелепој имагинацији, подсети да смо, упркос свему, сви на истом путу.

С поносом и радошћу проглашавам пето издање фестивала **Театар на раскршћу** отвореним. Нека вас ово позоришно путовање води кроз мисли, кроз емоције, нека вас инспирише и даје идеје.

Хвала вам и уживајте у чаролији позоришта.

Дејан Лилић

СИНОЋ НА ФЕСТИВАЛУ

Доминик Смоле • АНТИГОНА

СЛОВЕНСКО НАРОДНО ГЛЕДАЛИШЧЕ НОВА ГОРИЦА (Словенија)

Режија: Лука Марцен

Драматургија: Ана Кржишник Блажица и Рок Андрес

Сценографија: Бранко Хојник

Костимографија: Ана Јанц

Аутор музике: Митја Врховник Смрекар

Сценски покрет: Лара Екар Грљ

Лектура: Ања Пишот

Дизајн светла: Андреј Хајдињак

Асистент редитеља: Андрија Рашовић

Асистенткиња сценографа: Ника Цурк

Улоге:

Исмена – Арна Хаџиалевић

Креонт – Блаж Валич

Хемон – Јуре Копушар

Тиресија – Бине Матох, Алеш Валич

Паж – Лара Фортуна

Стражар – Горазд Јакомини

РЕЧ РЕДИТЕЉА

Мит о Антигони, усправној и храброј бунтовници, бави се фундаменталним питањем сукоба између неписаних људских закона и кодификованих закона државе, између етике и права, у увек новим облицима од антике. Истовремено, он такође пажљиво преиспитује функционисање друштва и место појединца у њему. Доминик Смоле, један од најзначајнијих гласова словеначког драмског писања, са овог полазишта сагледава антички мит у својој поетској драми Антигона из 1960. године. Кроз причу о времену непосредно након завршетка разорног рата, он пише модерну трагедију о слому сваке етике и права, али посебно о моралном пропадању савременог друштва и човека. Смолетова Антигона, за разлику од Софоклове, више се не бави побуном против ауторитарног владара, већ је срж њеног деловања праћење своје савести, система вредности у који чврсто и бескомпромисно верује - без обзира на позиве најмилијих., гласине људи или мишљење владара. Антигонин

водич није борба, обрачун, већ чврста окосница у остварењу идеала. Антигона је физички одсутна у Смолетовој драми, тебанска заједница само посматра њене поступке, чиме аутор посебно истиче проблем друштвеног и политичког прагматизма, опортунизма и апатије. Тиме се – ништа мање радикално – обраћа и нашем садашњем тренутку, Антигона, својом непоколебљивом вољом и високим моралним ставом, данас све више постаје нешто непостојеће, незамисливо, неподношљиво. Он више није неко ко се може надјачати, преобратити или чак уклонити. Антигона није само мит који се може заборавити, Антигона је лоша савест која нас прогања, она је увек негде иза наших рамена, чак и ако је негирамо безброј пута. Антигона нас подсећа на сваку прилику када нисмо деловали, али је требало, подсећа на наш свакодневни прагматизам, на мали и велики опортунизам, на друштвени конформизам у којем смо се изгубили, на страхове који нас спречавају да истрајемо., сваког тренутка

када заборавимо на себе.

Представу је на сцену поставио млади редитељ Лука Марцен, познат по актуелним остварењима са развијеним друштвено-политичким и етичким позицијама, који се први пут представио у СНГ Нова Горица. Антигона је ту да знамо ко смо.

Лука Марцен, редитељ

ВЕЧЕРАС НА ФЕСТИВАЛУ

Бранислав Нушић • МИСТЕР ДОЛАР НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ (Србија)

Режија: Милош Лолић
Драматургија: Периша Перишић
Сценски говор: Др Љиљана Мркић Поповић
Идејно решење сценографије: Милош Лолић
Реализација сценографије: Мираш Вуксановић
Костимографија: Марија Марковић Милојевић
Компонување музике: Невена Глушица
Кореографија денс-групе: Ирена Максимовић
Улоге:
Жан, келнер у клубу – Недим Незировић
Маришка, келнерица у клубу – Теодора Драгићевић
Господин Матковић – Радован Вујовић
Нина, госпођица из врло угледне породице – Ива Милановић
Господин послератни – Александар Вучковић
Госпођа саветниковица са репутацијом – Калина Ковачевић
Господин саветник без репутације – Јован Јовановић

Господин председник клуба – Александар Срећковић
Ела, кћи председникова – Бојана Бамбић
Господин без скрупула – Немања Стаматовић
Госпођа која је летела на 3200 м висине – Магдалена Мијатовић
Госпођа Модел Пату – Ваја Дујовић
Господин из угледне породице – Вучић Перовић
Господин са добрим везама – Драган Секулић
Господин који очекује богато наследство – Данило Лончаревић
Госпођа о којој се много шапуће – Софија Узуновић
Госпођа редакторка – Ивана Шћепановић
Професор – Сава Милутиновић
Пословна жена – Ана Јанковић
Радници у спа центру – Александар Трајковић, Филип Трајковић
Денсери у клубу – Милица Томић*, Лариса Радоњић*, Данило Фатић*
*Плесна школа Dare to dance

РЕЧ ДРАМАТУРГА

Комедија Мистер Долар (после праизведбе 1932, први пут се у овом веку игра у Народном позоришту у Београду), првенствено је комедија ситуације с елементима комедије нарави. Разочарани и цинични Матковић – грађанин који располаже извесним богатством – у жељи да се освети друштвеној групи којој и сам припада и девојци која га је оставила, успева да их морално компромитује вешто смишљеном и изведеном сплетком (асоцијација на хамлетовску клопку је увек добродошла)!

Елитни клуб скоројевићева и буржуја поверује да је конобар Жан постао богати наследник и на којеквек начин почне да се додворава и улагује Мистеру Долару и тако разоткрива своју праву (похлепну и порочну?) природу.

Нушићу су критичари спочитавали – мале или чак веће наивности у мотивисању радње, извесно прејасно типизирање лица, конструктивистичко компоновање комедије, нарочито видљиво на почетку и на крају овог дела – недостатке које је писац настојао да надомести живописним ритмом промена, узбудљивим комичним сценама у којима вербална комика удружена са ситуационом даје снажна иронична сазвучја и значења. Та врста бурлескне комике која иманентно садржи ерос и етос смеха била је инспиративна и глумцима и целом тиму, без обзира на мане, те смо, као што рекох, закључили да је нушићевски механизам водвиљске драматургије

увек конструкција/конвенција жанра коју додатно треба заоштрити и разиграти.

Наиме, чим једно писмо изненадно доспе у клуб, почиње велика и смешна пометња, одмотава се стара салонска и готово истовремено потпуно нова комична заврзлама о једном марионетском друштву спектакла (Нушић духовито опажа – даме постају тоалете – и такорећи антиципира феномен о којем ће Г. Дебор писати готово три деценије касније), њиховом предводнику-трбухозборцу и жртви коју Матковић уздиже у неслућене висине (алузија како на Е. Моренове Звезде, тако и на Ф. Баумовог Чаробњака из Оза такође је добродошла)!

Чини се, никад краја ловачким причама, односно махинацијама истрајно самоувереног, бескрупулозног и циничног Матковића, који без икаквог зазора жели да обелодани да све може да се купи – и част и почасти. На крају крајева, у својим настојањима да оправда експеримент (уочити везу са Золиним манифестом натурализма) у који је увукао цело салонско друштво, он ће се толико запетљати да ће на крају морати да се суочи с консеквенцама таквог (ауто)деструктивног чина. Лик Матковића дугује много тога ранијим ликовима Бранислава Нушића. Он је, на изванредан начин, лик човека, трговца, заговорника циничне филозофије да се све може купити, али он је само наизглед комичан, а заправо макијавелистички мутан лик, јер пушта да неслана шала склизне у етички упитан оглед.

Периша Перишић,
драматург

Копродукција ЈУК Херцег Фест и Херцегновско позориште (Црна Гора) Џон Марел • УСПОМЕНЕ САРЕ БЕРНАР

Адаптација и режија: Сташа Копривица
Превод: Венцислав Радовановић
Продуцент: Милина Ковачевић
Костим: Весна Вукићевић
Идејно решење и дизајн сцене: Сташа Копривица и Данило Бабовић

Асистент, суфлер: Лара Ковачевић
Светло: Милош Зечевић, Александра Лазић, Милонир Димитријевић
Дизајн: Новица Зечевић
Видео: Немања Ристић
Фотографија: Вања Берберовић Шуберић,

Звездана Кујовић
Улоге:
Сара Бернар – Тања Бошковић
Жорж Питу – Дејан Ђоновић

ПРАТЕЋИ
ПРОГРАМ

ОСНИВАЧИ ФЕСТИВАЛА

Град Ниш

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ
НИШ

ФЕСТИВАЛ ПОДРЖАЛИ

Република Србија
Министарство културе

ZLATARA
STANI VIROVIĆ
1993

ПРИЈАТЕЉИ
ФЕСТИВАЛА

ПАРКИНГ СЕРВИС НИШ
да увек има слободног места

AdverCity

La Vie
cafe & restaurant

МЕДИЈСКА ПОДРШКА
ФЕСТИВАЛА

Издавач: Народно позориште Ниш • За издавача: Спасоје Ж. Миловановић
Редакција: Јована Станковић (уредница), Љубица Јоцић, Јана Савић • Прелом: Саша Јовановић
Фото: Мирослав Лавренчић • Штампа: Nais print, Niš • Тираж: 30 примерака
Народно позориште Ниш • Синђелићев трг бб, 18000 Ниш, Србија
Веб сајт: www.narodnopozeristenis.rs • Фејсбук страница: <https://www.facebook.com/NiskoNarodnoPozoriste/>
E-mail: npnis@narodnopozeristenis.rs • direktor@narodnopozeristenis.rs
uprava@narodnopozeristenis.rs • marketing@narodnopozeristenis.rs